

A MAGYAR TOLVAJNYELV LEGRÉGIBB EMLÉKE.

Irta Balassa József.

A magyar tolvajnyelvnek csak igen kis irodalma van. Sági István könyvészeti összeállítása szerint (Mgy. Könyvszemle. 29 : 89.) a legrégebb Toronyai Károly munkája 1862-ből: A rablóknak, tolvajoknak és kozákoknak együtt való hamis és zavaros beszédek. Ebben 6 lapnyi szótár is van. 1888-ban jelent meg Berkes Kálmán rendőrfelügyelő munkája „A tolvajélet ismertetése”; ebben is van vagy 100 szóra terjedő szótár. (A szójegyzéket közli a Nyr. 26 : 212. Sági ezt a szójegyzéket nem említi.) Állítólag Nagy Pál is kiadta Győrött a múlt század nyolcvanas éveiben a tolvajnyelv szótárát, ez a füzet azonban teljesen elkallódott. Komolyabb munka a magyar tolvajnyelvről csak kettő jelent meg: 1. A magyar tolvajnyelv és szótára. Irta és gyűjtötte Jenő Sándor és Vető Imre. Budapest. 1900. 2. A tolvajnyelv szótára. Kiadja a budapesti államrendőrség főkapitányságának büntügyi osztálya. Budapest 1911.

Egy régi kéziratok kötetben a magyar tolvajnyelvnek a XVIII. század végéről való, tehát az eddigieket korban jóval felülmuló szójegyzékre akadtam. A kötet nagy, ivrét alakú könyv, melybe tulajdonosa feljegyzett mindenfélét, ami őt érdekelte: költeményeket, megyei beszédeket és felterjesztéseket és egyéb érdekes beadványokat, szólások magyarázatát, tréfákat stb. A lapok nincsenek számozva, a papír minősége is különböző, s ez azt mutatja, hogy a külön íveken összeírt részeket a tulajdonos később köttette egybe. Az első lapon a könyv tulajdonosának nevét olvassuk: *Gabrielis Gúllátsy de Eadem, ab anno 1783° die 23° Januarii*. A keltezett bejegyzések az 1780 és 1810 közötti évekből valók.¹

Ebben a kötetben találtuk a magyar tolvajnyelvnek e legrégebb emléket, 1782-ből. Közöljük az egész szójegyzéket s az egyes szavakat összevetjük azokkal a későbbi gyűjteményekkel, melyeket Jenő és Vető (1.) és a főkapitányság (2.) könyvében találunk. (Megjegyzéseinket mindjárt az illető szó után a harmadik hasábon közöljük.)

Anno 1782 az Hajdú Városokban meg fogattatott bizonyos sereg vásári tolvajok között, a lopás mesterségének könnyebb üzése végett gyakoroltatni szokott némely szóknak le írása.

*Avásári Tolvajok- Azoknak magyará-
nak költött szavai zattya*

<i>Fejes</i>	<i>Tiszt úr</i>
<i>Kútya</i>	<i>Hajdú</i>
<i>Tisztartó</i>	<i>Második főzsvány</i>
<i>Rikkantó</i>	<i>Katsa</i>
<i>Sógor</i>	<i>Német</i>
<i>Szűrholdó</i>	<i>Kondás</i>

¹ A könyv a Lantos r. t. könyvesboltjának tulajdona s a nyelvészeti szempontból érdekes részeket a cég szivességéből közölhetjük.

<i>Pagyi</i>	<i>Arany</i>	
<i>Nagy víz</i>	<i>Sokaság a vásárban</i>	
<i>Sivány</i>	<i>Tolvaj</i>	
<i>Perge</i>	<i>Kotsi vagy szekér</i>	1. Pergő: kocsi, szekér, hintó. 2. u. az.
<i>Leves</i>	<i>Ezüst pénz</i>	1. Leves: pénz. 2. u. az.
<i>Komnyik</i>	<i>Orgazda</i>	
<i>Rút ember</i>	<i>Hóhér</i>	
<i>Kanafória</i>	<i>Akasztófa</i>	
<i>Megrüházni</i>	<i>Verni v. csapni</i>	
<i>Rúhi</i>	<i>Csapás</i>	1. Ruhizni: verekedni, elverni. 2. Ruhi: verés. Ruhizni: verekedni, elverni.
<i>Hontírozd</i>	<i>Tagadd</i>	
<i>Ne haduválj</i>	<i>Kine kiáltsd</i>	1. Hadova: beszéd. Hadovál: beszél, mond, suttog. 2. Hadoválni: beszélni, beszélgetni.
<i>Kígyó</i>	<i>Tüsző</i>	1. Kígyó: tüsző, derékbőr, őv.
<i>Paribó</i>	<i>Mente</i>	
<i>Gyertyázz</i>	<i>Vigyázz</i>	1. Gyertya: látni, nézni. Gyertyáz: néz, lát. 2. u. az; figyelmeztet.
<i>Fel tévő</i>	<i>Kalap</i>	1. Feltevő: kalap, sapka, fejrevaló. 2. u. az.
<i>Fel rántó</i>	<i>Csizma</i>	1. Felrántó: csizma, papucs, lábbeli. 2. u. az.
<i>Lábra való</i>	<i>Nadrág</i>	
<i>Rajzolni</i>	<i>Lopni</i>	1. Rajzolni: lopni. Rajzoló: utazó zsebmetsző. 2. Rajzolni: lopni. Főleg utazó zsebtolvajok munkájára használják ezt a szót. Rajzó: tolvaj. Leginkább utazó zsebtolvajok elnevezése.
<i>Szörös</i>	<i>Bunda</i>	
<i>Koporsó</i>	<i>Láda</i>	
<i>Piarista</i>	<i>Pülyka</i>	
<i>Bánya</i>	<i>Lúd</i>	
<i>Kaparó</i>	<i>Tyúk</i>	
<i>Minden napi</i>	<i>Kenyér</i>	
<i>Kúr</i>	<i>Zseb</i>	
<i>Kúrozni</i>	<i>Zsebből lopni</i>	
<i>Ördög</i>	<i>Lakat</i>	
<i>Fasík</i>	<i>Téj</i>	
<i>Lobogó</i>	<i>Keszkenő</i>	1. Lobogó: Zseb- v. nyak- kendő. 2. u. az.

<i>Topánka</i>	<i>Bor, Pályinka</i>	1. Topánkás: részeg, ittas.
<i>Topánkosodni</i>	<i>Részegeskedni</i>	Topánka-potoválo: pincér, ital-eladó. 2. u. az.
<i>Füistölő</i>	<i>Pipa</i>	1. Pucuja: ruházat. 2. u. az.
<i>Píczika</i>	<i>Rúha</i>	
<i>Jordán</i>	<i>Zsidó</i>	
<i>Czaffka</i>	<i>Kurva</i>	1. Cafka: feleség, nő; a tolvajok kedvese. Cafkavágó: zsebtolvaj, aki nőket lop meg. 2. u. az. Cafkarajzó: női zsebtolvaj.
<i>Balék</i>	<i>az úra vagy férje</i>	(Más, mint a mai balek.)
<i>Koszakolni</i>	<i>Őszve szorétani a vásárt</i>	
<i>Nyalazi</i>	<i>Leg jobb új zsvány</i>	
<i>Szúszogó</i>	<i>Disznó</i>	
<i>Kuxi</i> (olv. kuksi)	<i>Vásár</i>	1. Kuksi: vásár, árulóhely. 2. Kuksi: vásár, környék vidék.
<i>Czoff</i>	<i>Egy forintos</i>	
<i>Vágvány</i>	<i>Bitsak v. pénnacillus</i>	
<i>Czaltovaj</i>	<i>Fizes</i>	
<i>Csátsogó</i>	<i>Kútya</i>	
<i>Paráz</i>	<i>Erszény nélkül pénz a zsebbe</i>	
<i>Kapkodás</i>	<i>Kankó</i>	
<i>Pozdorja</i>	<i>Gyóltás vászon</i>	
<i>Csengettyű</i>	<i>Zsebbe való óra</i>	
<i>Posterium</i>	<i>Tömlőc</i>	1. Poszterium: fogház, börtön. 2. u. az.
<i>Kosznya</i>	<i>Szoknya</i>	
<i>Füles</i>	<i>Ló</i>	1. Füles: ló, csikó. 2. u. az.
<i>Búga</i>	<i>Ökör</i>	
<i>Letergeng</i>	<i>Köpenyeg</i>	
<i>Szelepritska</i>	<i>Katona</i>	1. Slapiz: huszár, katona. 2. u. az.
<i>Olvasó</i>	<i>Bilints</i>	
<i>Delivator</i>	<i>Bitskás Tolvaj</i>	
<i>Kajzer</i>	<i>Zsványok kis Birája</i>	
<i>Nyalazi nyelv</i>	<i>Zsványos nyelv</i>	
<i>Profitorium</i>	<i>Vármegye kenyere</i>	(A <i>profitorium</i> szóban a <i>tenta</i> szétfolyt, a <i>t betű</i> nem biztos.)
<i>Puffra innya</i>	<i>Hitelbe innya</i>	
<i>Singula</i>	<i>Kúrva</i>	
<i>Pledi</i>	<i>Szalagy</i>	1. Plédli: menj, menjünk. Plédliz: szökik. 2. u. az.
<i>Meg kaptívátak</i>	<i>Meg fognak</i>	1. Kapdova: elvenni.

<i>Gyertya ég</i>	<i>Vigyáznak</i>	(Vö. fent: <i>gyertyázz.</i>)
<i>Sógor fel rántó</i>	<i>Stibli</i>	
<i>Sógor Lábravaló</i>	<i>Plundra</i>	
<i>Sógor kapkodás</i>	<i>Kaput</i>	

A tolvajnyelveknek elég gazdag külföldi irodalma azt mutatja, hogy e titkos nyelvek rendszeresen keveréknyelvek, melyekben a szavaknak legnagyobb része idegen nyelvből való. A német *Gaunersprache* s az evvel sok tekintetben egyező mai magyar tolvajnyelv tele van héber és cigány eredetű szavakkal; a magyar tolvajnyelvben azonkívül sok a német szó. Az itt közölt tolvajnyelvnek az a feltűnő vonása, hogy túlnyomó nagy részben eredeti magyar szó, melyet átvitt jelentésben használnak. A dolgokat egy-egy jellemző sajátosságukról nevezték el; így lett a kacsza *rikkanó*, a tyúk *kaparó*, a disznó *szuszogó*, a csizma *felrántó*, a kondás *szürhordó* stb. Vannak idegen szavak is, de csak kis számban: német a *kajzer* és tótos képzéssel a *czaltovaj* (a *zahlen* igéből). Zsidó eredetű csak a *plédi*. Jenő és Vető szerint cigány eredetű szavak a *rúhi*, *haduvál*, *púczika* és *kapdova*. Ez az utolsó szó ebben a szógyűjteményben így van: *megkaptuvátak* s ebben a magyar *megkap* ígét látom tótos végzettel. Különös a görög latin formájú *kanafória*, az akasztófának tréfás elnevezése; *kanéphoros*-oknak nevezték ugyanis a görög leányokat, akik fejükön kosarat vittek bizonyos ünnepeken, valamint az őket ábrázoló oszlopokat. Latinos formájúak még a *delivator*, *profitorium*, *postérium*, (ezt Jenő-Vető cigány eredetűnek tartja).

Érdekes még az is, hogy a több mint száz év előtti tolvajnyelvnek e 74 szava közül 19 a tolvajok mai titkos nyelvében is megvan.
